

Kudüs Krallık Sikkeleri

Coins of the Kingdom of Jerusalem

Sevtap GÖLGESİZ KARACA¹

ÖZ

11.-12. yüzyıllar arasında Kudüs merkezli kurulan ve ağırlıklı olarak Doğu Akdeniz sahil şehirleri boyunca yayılan Kudüs Krallığı döneminde değişik türde sikkeler basılmıştır. Özellikle Kudüs ve Akkâ gibi krallığın önemli merkezlerinde başta olmak üzere, krallık içerisinde pek çok şehirde darphaneler kurulmuş ve buralarda sikke darbı gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Kudüs Krallığı'nda 1099-1187 yılları arasında basılan çeşitli sikke örneklerine yer verilecektir. Kudüs Krallığı'nda çok çeşitte sikkelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar Sarazen bezantı, Kudüs Kraliyet denier/obol ve diğer türler (erken dönem anonim sikkeler, hacı sikkeleri, baronyal sikkeler) olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır. Bu sikkelerin her birinin basım dönemleri, ağırlıkları ve özellikleri birbirlerinden farklıdır. Bahsi geçen türlerin tamamı kendi içinde çeşitli özgünlükler barındırmaktadır. Kullanım amaçlarına göre ve çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan bu sikkeler, krallığın ticari hayatında önemli bir yer tutmuştur. Bu makalenin amacı, Haçlı devletlerinin içerisinde en büyüğü ve lideri konumunda bulunan Kudüs Krallığı'na farklı bir açıdan bakmak, krallığın ticari hayatında etkili olan Haçlı sikkeleri hakkında bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ Sikkeleri, Haçlı Sikkeleri, Sarazen Bezantı, Denier

ABSTRACT

Between the 11th and 12th centuries, various types of coins were minted in the Jerusalem Kingdom, which was centered in Jerusalem and spread mainly along the coastal cities of the Eastern Mediterranean. In the important city centers of the kingdom, such as Jerusalem and Akkâ, mints were established and coins were struck there. In this study, various examples of coins minted in the Kingdom of Jerusalem between 1099-1187 are discussed. Many types of coins were used in the Kingdom of Jerusalem. These are divided into three main groups: Saracen bezant, Jerusalem Royal denier/obol and other types (early anonymous coins, pilgrim coins, baronial coins). The minting periods, weights, and characteristics of each of these coins are different from each other. All of these types of coins originated from different needs and places. These coins, according to their intended use and various needs, played an important role in the commercial life of the kingdom. This article examines the Kingdom of Jerusalem, the largest leader of the Crusader states, from a different perspective to provide information about Crusader coins that were effective in the commercial life of the kingdom.

Keywords: Medieval Coins, Crusader Coins, Saracen Bezant, Denier

¹ Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Edirne, Türkiye

ORCID: S.G.K. 0000-0001-9865-2290

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Sevtap Gölgesiz Karaca (Dr. Öğr. Üyesi),
Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih
Bölümü, Edirne, Türkiye
E posta: segolgesiz@gmail.com

Başvuru/Submitted: 23.01.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:
01.03.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:
25.08.2023

Kabul/Accepted: 25.08.2023

Atıf/Citation: Gölgesiz Karaca, Sevtap. "Kudüs Krallık Sikkeleri." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 43 (2023), 319-337.
<https://doi.org/10.26650/jos.1241105>

EXTENDED ABSTRACT

In this study, the coins minted between 1099-1187 in the Kingdom of Jerusalem, one of the most important Crusader states, are examined. Recent archaeological evidence shows that coins were numerous and varied. The Crusader states, which were founded by Europeans as a result of the First Crusade, established a new and different economic and political structure in the region called Outremer. They established mints and minted coins in important centers of the kingdom, especially in Akkâ. In the region where the Kingdom of Jerusalem was established, many kinds of coins were used. These are divided into three main groups: Saracen Bezant, royal coins and other types. There were two types of Saracen Bezants minted. One set of coins struck before 1250 and the second set after. The gold coins before 1250 were exact Fatimid imitations. Christianity and the symbol of the cross began to appear on coins that were struck after 1250. During the same period, they also minted silver imitation coins. This group of coins was the backbone of the kingdom's economy. The second group consisted of Jerusalem royal coins. They appeared in two main types. The coins of King Baldwin III (Tower of David) and King Amaury (Holy Sepulchre) were very important. The Tower of David was the most important political symbol of the kingdom. This is why it was prominent on Baldwin coins. From a religious point of view, the church of the Holy Sepulchre was an important building for royal rulers, so it was minted in various forms on Amaury coins. Apart from these coins, the coin of King Guy of Lusignan appeared as a new type of royal coinage. King Guy had his likeness placed on a coin. The denier and obole were also accepted as royal coins. The Kingdom of Jerusalem deniers were inspired by Western European deniers, but they are unique and original types. Again, under the title of this coin group, there were also cut gold coins belonging to the kings. The reign of King Amaury represented an important period for royal coinage. His coins had a wider circulation network within the borders of the kingdom than his predecessor Baldwin III. The data obtained from coins of this period showed that the high-ranking noble class did not weaken royal authority. These coins also showed that the kingdom was not ruled by a simple feudal economy. The third and last main group consisted of other types of coins. Although these were very diverse, those within the historical limit of the article (1099-1187) consisted of early period anonymous coins, pilgrim coins, and baronial coins. Early period anonymous coins appeared as an indication that the kings of Jerusalem had begun minting coins in 1120- or 1130's in line with the data revealed in the latest excavations, and it suggests that they could belong to the period of King Fulk. Pilgrim coins were for the use of people who came to Jerusalem for pilgrimage, as the center holy place of the kingdom. Baronial coins were minted in the name of the lords of the Kingdom of Jerusalem. The coins outside the specified date range are Moneta Regis, Hybrid Type and Anonymous Dragma. As a result, it is understood that the Kingdom of Jerusalem, the largest of the Crusader states, had a unique economy and coin system.

Giriş

Haçlı sikkeleri Batı Avrupa ile Bizans İmparatorluğu'nun sikkelerinden büyük ölçüde etkilenmiş, yoğun şekilde İslâmî sikkelerin tesiri altında da kalmıştır. Karolenjler döneminde özellikle de Charlemagne'nin ilk yıllarında Avrupa para sistemi büyük bir dönüşüm geçirdi.¹ 11. yüzyılın sonunda ise, İspanya ve Güney İtalya hariç, Avrupa'da ortaya çıkan tek tür, çeşitli ağırlıklara sahip Peniydi (Lat. denarius). Karolenj döneminde 8. yüzyılda başlayan reform ve sonrasında Batı Avrupa'daki para devrimi, 11. ve 13. yüzyıllar arasında Latin Doğu'da Haçlı devletlerinin kurulması ile aynı döneme denk geldi.²

Bizans için ise, "Orta Çağ'ın doları" olarak ifade edilen altın solidus veyahut nomisma,³ Akdeniz dünyasının başlıca ticaret sikkesi olarak büyük ölçüde üstünlüğünü sürdürdü.⁴ Özellikle erken dönemlerde bu sikkenin oldukça değerli olduğu görülmektedir. Cosmas, 6. yüzyılda yazdığı eseri *Hristiyan Topoğrafyası*'nda, Tanrı'nın Romalılara verdiği gücün başka bir işaretinin daha olduğunu belirtir. Bütün milletlerin dünyanın bir ucundan diğer ucuna ticareti onların sikkeleriyle yaptıklarını ifade eder. Ayrıca bu sikkenin tüm insanlar tarafından hayranlıkla karşılandığı, onun herhangi bir ülkede başka bir benzerinin olmadığını söyler ve Bizanslıların sikkesinin önemine vurgu yapar⁵.

Orta Çağ dünyasında oldukça meşhur olan bu önemli sikkenin temelleri I. Konstantinos tarafından atıldı. O'nun solidusunun oluşturduğu Bizans altın sikkesi, uzun süre boyunca değerinden hiçbir şey kaybetmedi. 11. yüzyıl ortalarında içeriğinin düşürülmesiyle beraber düşüşe geçse de 1092 yılında, İmparator I. Aleksios Komnenos ile yapılan iyileştirilme neticesinde, şöhretini 13. yüzyılın sonuna değin sürdürebilmeyi başardı. I. Aleksios'un 1092 yılında gerçekleştirdiği bu sikke reformu ile mevcut sikkenin üzerinde birtakım değişiklikler yapıldı. 1204 sonrası sarsıntı geçirmek suretiyle büyük bir yıkım yaşayan imparatorluğun son yıllarında, (1261-1453) bir zamanların en güçlü parası Bizans sikkesi yerini değeri daha az gümüş ve bakır içerikli sikkelere bıraktı.⁶ Müslüman para birimine gelince bunun temeli, genellikle yüksek saflıktaki Fâtımî altın dinarı ile düşük ayarlı gümüş olan billon benzeri kara dirhem idi.⁷

Orta Çağ'da, Haçlı Seferleri döneminde, Doğu'da basılan sikkelerde tip bakımından çeşitlilik göze çarpmaktadır. Haçlı Devletlerindeki genel durum ise devletin bulunduğu bölgeye göre

1 Catherine Eagleton ve Jonathan Williams, *Paranın Tarihi*, haz. Fadime Kâhya, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011), 86. Ayrıca Karolenj dönemi para reformu için bk. Özlem Genç, *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı*, (Ankara: Lotus, 2013), 164-168.

2 Marcus Phillips, "Outremer: Coinage", *The Crusades An Encyclopedia*, c. III, ed. Alan V. Murray, (Oxford: 2006), 913-917.

3 Bizans sikkeleri için bk. Philip Grierson, *Byzantine Coins*, (Berkeley-Los Angeles), 1982.

4 Eagleton ve Williams, *Paranın Tarihi*, 96.

5 Cosmas Indicopleustes, *Topographia Christiana*, haz. J.W. McCrindle, *The Christian Topography of Cosmas, an Egyptian Monk*, (Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1897), 72-73; Eagleton ve Williams, *Paranın Tarihi*, 95.

6 Eagleton ve Williams, *Paranın Tarihi*, 96-98.

7 Phillips, "Outremer: Coinage", 913.

değişim göstermekteydi. Haçlı devletleri; Avrupa, İslâm, Bizans etkisine yoğunlukla maruzdu ve sikkelerinde bu üçünden de özellikler görülmekteydi. Güney Suriye, Filistin, Trablus ve Kudüs sikkeleri ile kuzeyde kurulan Antakya Prinkepsliği ve Edessa/Urfa Kontluğu sikkeleri temel olarak birbirinden farklıydı. Güneydeki Haçlı devletleri yakın komşuları Mısır ve Suriye ile ziyadesiyle Müslüman sikkelerinden etkilenirken; Urfa ve Antakya merkezli Haçlı devletleri ise yoğun şekilde Bizans etkisi altındaydı. Ancak yine de bu devletlerin her iki bölgeden de etkilenmeleri söz konusuydu. Yukarıda değinildiği üzere sikkelerde yoğun şekilde Batı Avrupa etkileri mevcuttu. Böylece bu sikkeler üzerinden Orta Çağ dünyasının üç ana bölgesinin (İslâm devletleri-Bizans İmparatorluğu- Batı Avrupa) izlerini sürmek mümkündür.⁸

Bizans sanatı Orta Çağ'da tartışmasız bir önceliğe sahipti. Bizans sikkeleri hem ilâhî hem de dünyevi otoritenin çeşitli biçimlerini resmetmekteydi.⁹ Suriye'nin kuzeyindeki Haçlı devletleri, Antakya ve Urfa'da basılan ilk sikkeler Bizans tipi bakır sikkelerdi. Daha güneyde, Trablus Haçlı Kontluğu'nda basılan ilk sikkeler ise, Frank tipi denierler idi. Yukarıda ifade edildiği üzere, Haçlı devletlerinde özellikle Antakya ve Urfa merkezli kurulanların sikkelerinde Bizans etkisi ağır basmaktaydı. Bizans esinli en erken sikke örnekleri 12. yüzyıl başlarına kadar çıkabilmekteydi. Bunun nedeni, Haçlı devletlerinin Bizans'ın Kuzey Suriye'deki siyasi saygınlığından faydalanmak ve yararlanmak istemeleriydi. Dolayısıyla ticari bakımdan mevcut olan yerelliği ve geleneği devam ettirmeleri nedeniyle sikkelerde büyük ölçüde Bizans etkisi mevcuttu. Ayrıca Bohemund ve Tankred gibi bazı Haçlı yöneticilerine baktığımızda, bunların Güney İtalya kökenli oldukları ve orada basılan taklit Bizans bakır sikkelerine ziyadesiyle aşına oldukları da görülmektedir. Bununla birlikte Haçlı sikkelerinin tasarım detaylarına bakıldığında genel olarak orijinal birtakım özellikler içerdiği de anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Haçlı sikkeleri genel olarak Bizans, İslâm, Batı Avrupa benzerlerine göre ve kimlerle ticaret yapmak ya da özdeşleşmek istediklerine göre farklılaşabilmekteydi. Bununla beraber Yakın Doğu'daki tüm Haçlı devletlerinde basılan Haçlı sikkelerinde İslâmî birtakım özelliklerin görülmesi de onların Doğululaştıklarının bir göstergesiydi.¹⁰

1.Kudüs Krallık Darphaneleri

Krallıktaki madeni para basma sisteminin 1187 yılına kadar son derece basit olduğu görülmektedir.¹¹ Kudüs Krallığı'nın madeni para sistemine baktığımızda, krallıkta çok sayıda altın, gümüş, billon ve bakır olmak üzere farklı tipler içeren Arapça ve Latince lejanlı, Haçlıların taklit ettiği dinar ve dirhemler de dâhil olmak üzere, sikke darbının yapıldığı görülmektedir. Darphanelerin de krallığın önemli şehirlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlar içerisinde Kudüs, hacıların uğrak noktası ve 12. yüzyıl boyunca Kudüs Krallığı'nın yönetim merkezi olmasına rağmen, Akkâ'nın gerisindeydi. Krallık içinde sikke üretimi konusunda önemli

8 Alex G. Malloy vd., *Coins of the Crusader States 1098-1291*, ed. Allen G. Berman, (New York: 1994), 8.

9 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 8.

10 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 9-14.

11 Phillips, "Outremer: Coinage", 914-915.

merkezlerin başında Akkâ gelmekteydi. Bu kent sadece çok kullanışlı ve uğrak bir limana sahip değildi, aynı zamanda krallığın en önemli darphanelerinden birini bünyesinde barındıran önemli bir yerdi. Bir diğeri ise Sûr şehri idi. Buradaki darphane, 1124 yılında Haçlılar tarafından zapt edilene kadar Fâtımî altın sikkelerini aralıksız bastı. Sûr, yerel tekstil ve şeker endüstrisine sahip olması, güvenli büyük bir limana sahip olmasından dolayı Orta Çağ'da Suriye (eř-şam) bölgesinin de önemli liman kentlerinden biri olarak kaldı. Bunun yanı sıra krallığın önemli yerlerinden Moab Kerek'i, Yafa, Beyrut ve Sayda şehirlerinde de darphaneler bulunmaktaydı.¹²

Yukarıda vurgulandığı üzere, krallık darphaneleri içinde Kudüs ve Akkâ önde gelmekteydi. Nümismatik açıdan Akkâ oldukça önemli ve zengindi. Akdeniz kıyısında yer alan Akko-Ptolemais'in tarihsel önemi onun stratejik coğrafî konumu ile yakından alakalıydı. Karmel Dağları ile çevrili bu şehir aynı zamanda bereketli bir ovada yer almakta ve uygun demirleme yeri olan doğal bir koyun yakınlarında bulunmaktaydı. Aynı zamanda Via Maris'in kavşak noktasında yer almaktaydı. Bu özellikleri kentin Antik Çağ'dan Haçlı Seferleri dönemi dâhil olmak üzere 3 bin yılı aşkın bir süre boyunca Akdeniz'in başlıca kıyı kentlerinden biri haline gelmesine olanak sağladı. Böylece Akko-Ptolemais, adı geçen dönem boyunca Kutsal Topraklarda en çok sikke bulunan yer olarak karşımıza çıktı. Kente atfedilen en eski sikkeler III. Aleksandros'un altın, gümüş ve bronz sikkeleridir. Böylece kent, 12.-13. yüzyıldaki Haçlı hâkimiyeti sırasında da Kudüs Haçlı Krallığı'nın en önemli kentlerinden biri oldu. Burada oldukça zengin tipler içeren altın, gümüş ve bronz sikkeler darp edildi.¹³

2.Taklit Sikke mi, Doğululaşmanın Bir Göstergesi mi?¹⁴: Sarazen Bezant-Besancii Sarracenati

Kudüs Krallık sikkeleri içerisinde en ilginç olanları Sarazen Bezantlarıdır (Fig.1-2). Haçlıların ilk olarak ne zaman Fâtımî imitasyon dinarı bastığı bilinmemekle birlikte, bunun 1140'lar civarında olabileceği tahmin edilmektedir. Bu sikkeler Arapça lejantlı olarak tamamen Fâtımî formatına dayalıydı. Bunlar üzerinde İslâmî inanç esasları yer almaktaydı. Bununla birlikte Eyyübî dinar ve dirhemlerini taklit ettikleri de görülmektedir. Yine bu bağlamda, 1251 tarihi bir dönüm noktasıdır. Bu tarih itibariyle artık taklit sikkelerde yine Arapça lejantlar kullanılmakla birlikte, sikkeler üzerindeki İslâmî inanç esaslarına dayalı ifadeler yerini Hristiyanlık dininin inanç esaslarına bırakmıştır.¹⁵ Bununla birlikte yine imitasyon gümüş dirhemler de bastıkları bilinmektedir.

12 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 53, 38-40.

13 Ya'akov Meshorer, Gabrila Bijovsky ve Wolfgang Fischer-Bossert, *Coins of the Holy Land the Abraham and Marian Sofaer Collection at the American Numismatic Society and the Israel Museum*, 2 Cilt, Hazırlayanlar David Hendin ve Andrew Meadows, (New York: American Numismatic Society, 2013), 1: 3-5; ayrıca bk. D. M. Metcalf, "Crusader Gold Bezants of the Latin Kingdom of Jerusalem: Two Additional Sources of Information", *The Numismatic Chronicle*, 160 (2000), 203-218.

14 Bu konuyla ilgili görüşler için bk. William Stephen Murrell, "Dragomans and Crusaders: The Role of Translators and Translation in the Medieval Eastern Mediterranean, 1098-1291", (Doktora Tezi, Vanderbilt Üniversitesi 2018), 184.

15 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 16-18; Phillips, 916; ayrıca bk. Paul Balog-Jacques Yvon, "Monnaies à légendes arabes de l'Orient latin" *Revue numismatique*, 6/1, (1958), 133-168; bk. Ali Mıynat, "Haçlı Paraları

Bu sikkeler altın Haçlı bezantları ya da genelde ticari dokümanlarda ifade edildiği üzere altın Sarazen bezantı olarak geçmektedir. Adı geçen sikkelerin çeşitli özellikleri vardı. Bunlar Fâtımî Halifesi el-Âmir'in (1101-1130) kestirdiği dinar modelindeydi, fakat daha düşük ayarlı olmaları, incelik-zarafet bakımından asıllarından farklı olmaları ve sikkeler üzerindeki hatalı yazımlar gibi belli başlı farklılıklar dolayısıyla bu dinarlardan kolaylıkla ayırt edilebilmekteydiler. Ticari birtakım belgeler de 1161 yılından başlayarak ileriki yıllara doğru, bisancios saracenatos de moneta regis Hierusalem şeklinde bu sikkelere işaret etmektedir. Ayrıca bunların taklit ettikleri dinarlar gibi, uluslararası geçerliliği olan para birimleri olmadığı yapılan kazılardan anlaşılmaktadır, zira Doğu Akdeniz dünyasındaki definelerin hiçbirinden bu bağlamda destekleyici bir kanıt elde edilememiştir. Kullanım alanı, kuzeydeki Bereketli Hilâl bölgesine, en azından Halep ve Maraş'a kadar genişlemesine rağmen, öncelikli olarak Kudüs Krallığı içinde dolaşım için tasarlanmıştı. Ayrıca Trablus kontları da bezant darp ettirmişler, ancak Halife el-Müstansir'in dinarını taklit ettiklerinden, onların darp ettirdikleri bu sikkeler Kudüs krallarınınkinden kolaylıkla ayırt edilebilmiştir. Metcalf'e göre Antakya'da darp edilen bezantların, kuşkusuz orada kullanılmış olmalarına rağmen, göze çarpan iyi bir örneği yoktur.¹⁶

Bu sikkelerin (Fig. 3-4) tiplerine baktığımızda, üzerlerinde İslâmî ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Tarih olarak üzerinde 1121 yılını gördüğümüz taklit sikkede durum böyleyken, 1251 yılına ait sikkelerde artık Hristiyanlık dinine dair ifadelerin dâhil edildiğini görüyoruz.¹⁷ Bunun nedeni Papa IV. Innocentius'un tepkisiyle ilgiliydi.¹⁸

1251 Öncesi Sikkenin Ön Yüzündeki Lejant Şu Şekildedir:

الامام / المنصور
 باحكام الله امير المؤمنين الأمر ابو على
 بسم الله الرحمن الرحيم هذا الدينار بمصر¹⁹
 20 سالابير اسر [...] بلصا
 İmam el-Mansûr
 Ebû Alî el-âmir biahkâmillâh
 Müminlerin Emîri

Esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla bu dinar basıldı, bundan sonrası okunamaz,

[Mısır'da 515 yılında=1121]

Arka yüzü şu şekildedir:

عال / غاية

Üzerinde Doğu İzleri ve Kültürel Etkileşimler (12.-13. Yüzyıllar)", *Selçuklular ve Haçlılar*, III, haz. Mustafa Demirci, (Konya: Çizgi kitabevi, 2020), 313-328.

16 D. M. Metcalf, *Coinage of the Crusades and the Latin East in the Ashmolean Museum Oxford*, London 1995, 43.

17 Meshorer, Bijovsky ve Fischer-Bossert, *Coins of the Holy Land*, 1:20.

18 Metcalf, *Coinage of the Crusades*, 47.

19 Yazılışı aynen bu şekildedir. Bk. Meshorer, Bijovsky ve Fischer-Bossert, *Coins of the Holy Land*, 1:20.

20 Bu kısmı okunaklı değildir. Bk. aynı yer.

[...] لا اله الا الله [...] وحده لا ا
 [...] بسم الله

En yüce

Allah'tan başka ilâh yoktur, o tektir

Allah'ın adıyla, kalanı okunaksız

Sarazen Bezantları

Fig. 1. Meshorer, Bijovsky ve Bossert,
2 (Plate 20/315)

Fig. 2. Museum of the Order of St John
LDOSJ JE69

1251 Sonrası Sikke Örneği

Sarazen Bezantları

Fig.3. Meshorer, Bijovsky ve Bossert
LDOSJ JE71
2 (Plate 20/318)

Fig.4. Museum of the Order of St John

Böylece, Fig. 3 ve 4'te görülen 1251 tarihli Hristiyan teslis akidesinin yer aldığı Sarazen bezantı oldukça farklılaşmış gözüküyordu. Bir yüzünde Arapça olarak baba, oğul, kutsal ruh ve bir ilah lejanıyla; diğer yüzünde de haç simgesi ve İsa Mesih'e şükür lejanıyla dikkat çekmekteydi.²¹

Yukarıda da ifade edildiği üzere bu büyük değişimde Papalık dahil bulunmaktaydı. Papalık elçisi Kardinal Eudes de Châteauroux ve Fransa Kralı IX. Louis'nin Mayıs 1250'de Akkâ'ya gelişi Kutsal Toprakların sikkelerinde de köklü bir değişime sebep oldu. Muhtemelen Eudes de Châteauroux, Hristiyanların İslâmî unsurları bünyesinde barındıran bu tarzda bir madeni para basma uygulamasını onaylamayan Haçlı ordusunun tek üyesi değildi. Hz. Muhammed'in adı ve Hicri tarih özelliklerini taşıyan bu sikkelerin darbıyla ilgili Eudes de Châteauroux sorumluları aforoz ettirmek için harekete geçti, bu bağlamda Papa IV. Innocentius'tan da onay

21 Meshorer, Bijovsky ve Fischer-Bossert, *Coins of the Holy Land*, 1:20.

almıştı.²² Papanın cevabını içeren bu mektuba baktığımızda, Akkâ ve Trablus'ta darp edilen bu bezantlar ve dirhemler üzerinde Hz. Muhammed'in adı ve hicri tarihlerin yer aldığı bilgisinin kendisine ulaştığını; ister altın ister gümüş olsun, Kudüs Krallığı, Antakya Prinkepsliği ve Trablus Kontluğu sikkelerine bunu darp edenlerin aforozla cezalandırılacağı belirtilmiştir.²³

11. yüzyılda Yakın Doğu'da devletler kuran Haçlılar için 13. yüzyılın ikinci yarısına tekabül eden bu tarih son derece geç bir tarihtir ve akla bazı soruları getirmektedir. Acaba sikkeleri darp edenler ya da Doğu'daki Haçlı krallıklarının yöneticileri bunlar üzerindeki anlamları gerçekten bilmiyorlar mıydı? Ya da IV. Innocentius'a kadar bu durum hiçbir papanın dikkatini çekmemiş miydi?

Sikkelerde İslâmî unsurların görülmesi bir yana aynen sikkeyi kopyalamaları o dönemde çeviride uygulanan Jerome Modeliyle bağlantılı olabilir miydi? Haçlıların orijinal metne sadık kalma anlayışıyla hareket ettikleri, bastıkları sikkelerin hakiki Fâtımî dinarı olarak geçmesini istedikleri için epigrafik içerikte de aslına sadık kalmak amacıyla büyük çaba sarf ettikleri görülmektedir. Bu bağlamdan hareketle, bu sikkeler aslında kendine özgüydü. Orijinal bir adı vardı ve Haçlıların oryantalize olduklarının da en büyük göstergelerinden biriydi.²⁴

3.Kudüs Kraliyet Denier ve Obolleri

Bu sikkeler bir miktar Batı Avrupa geleneğine dayanmaktaydı. Kökenleri Karolenj Denieri'nden gelmekte ve ayrıca bir takım kendine özgü özellikleri de içinde barındırmaktaydı. Böylelikle Haçlılar yeni sikke türleri de icat etmiş oldular.²⁵ Kudüs Krallığı'nda iki tip denier yaygındı. Bunlardan ilki III. Baudouin'e ait olan sikkelerdi ve bunların arka yüzünde Davud Kulesi yer almaktaydı. Diğeri, Kral Amaury adına basılan sikkelerdi ve bunların arka yüzünde ise, Kutsal Mezar Kilisesi bulunmaktaydı. Kudüs kralları kendi zamanları için oldukça benzersiz bir kraliyet para sistemi inşa ettiler.²⁶

3.1. Kral I. Baudouin'e Ait Olduğu Tahmin Edilenler

Kudüs kralları içinde, mevcut bilgilere göre, 1187 yılı da dâhil olmak üzere, I. Baudouin, III. Baudouin, Amaury, Guy de Lusignan dönemlerinde sikke basılmıştır. Kudüs'te ilk basılan

22 Philip Grierson, "A Rare Crusader Bezant with the 'Christus Vincit' Legend", *Museum Notes, American Numismatic Society*, (6/1954), 169-178.

23 "Transmissa nobis insinuatione monstrati, quod, cum tibi liquido constitisset quod in bisanciis et drachmis quae in Acconensi et Tripolitana civitatibus fiebant à christianis nomen Machomethi atque annorum a nativitate ipsius numerus sculpebantur, tu in omnes illos qui nomen et numerum ipsa in eisdem bisanciis et dragmis, sive in auro sive in argento, sculperent de cetero vel sculpi facerent in regno Jerosolymitano, principatu Antiocheno ac comitatu Tripolitano, excommunicationis sententiam promulgasti..." Bk. Henri Lavoix, *Monnaies à legendes arabes frappées en Syrie par les croisés*, Paris 1877, 52-53.

24 Murrell, "Dragomans and Crusaders", 171-172,183-184.

25 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 18 vd.

26 Robert Kool, "The Circulation and Use of Coins in the Latin Kingdom of Jerusalem 1099-1291 CE", (Doktora Tezi, Hebrew Üniversitesi, 2013), s. 78.

Haçlı bakır follis, madalyon ya da mührün I. Baudouin'e ait olduğu²⁷ tahmin edilmektedir (Fig.5). 12.30 gramlık bu eserin esasında onun Kudüs kralı olarak tasvir edildiği bir taçlandırma madalyonu olduğu da öne sürülmektedir. Yine ön yüzünde BALDVINVS REX, arka yüzünde ise HIERVSALEM lejantı²⁸ ve iç kısımda ortada genişleyen bir haç bulunmaktadır. Yine ön yüzde haç uçlu bir taç giyen ve elinde Haçlı globus tutan kralın büstü yer almaktadır.²⁹

Fig. 5. I. Baudouin'e Ait Olduğu Öne Sürülen Sikke Örneği
Alex G. Malloy vd.,⁶⁹ Robert Kool, 103

3.2. Kral III. Baudouin Sikkeleri

Kudüs Krallık sikkeleri içinde III. Baudouin dönemine ait 0.40 – 1.00 gram ağırlığı arasında değişen billon denier ve obollerden oluşan sikkeler³⁰ (Fig.8) oldukça önemlidir. Bunlar ön yüz BALDVINVS REX ile haç formulu, arka yüzü DE IERVSALEM lejantlı³¹ ve kuleli tipte sikkelerdir. Yine sikkelerde dikkati çeken bir başka husus, Davud Kulesi'nin varlığıdır. Bu kulenin çeşitli formları sikkelerde ayrıca göze çarpar. Davud Kulesi, Kudüs Krallığı için başlıca siyasi yapılar arasında yer almaktadır.³² Bu öneminden dolayı sikkelere konu edildiği anlaşılmaktadır. Aşağıda da görüleceği üzere, günümüzdeki hâli sonraki dönemlerde yapılmış olsa da Davud Kulesi'nin sikkeler üzerinde resmedilen formunun birkaç örneğinden biri fotoğraf ve şekildeki (Fig.6-7) gibidir.

27 Kool, bunun II. Baudouin'e ait olabileceğini de belirtmiştir. Bk. "The Circulation and Use", 103.

28 Farklı tipleri için bk. Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 70 vd.

29 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 54, 69. Konuyla ilgili bk. Ya'akov Meshorer, "A Bronze Coin of Baldwin I King of Jerusalem," *Israel Numismatic Journal*, 12 (1992-1993), 91-93.

30 Pek çok tipi bulunmakla birlikte çalışmada tek örnek vermeyi uygun gördük.

31 Çok çeşitli Lejant tipleri için bk. Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 70-74.

32 G. Schlumberger, *Numismatique de l'Orient Latin*, (Paris: 1878), 87 vd; Metcalf, *Coinage of the Crusades*, 53 vd; Malloy, *Coins of the Crusader States*, 54-55, 70-74. Ayrıca bk. D. M. Metcalf, "Coinage of the Latin Kingdom of Jerusalem in the Name of Baudouin", *The Numismatic Chronicle*, Seventh Series, 18 (138/1978), 71-84.

Fig.6. Davud Kulesi Fotoğrafi
Sevtap Gölgesiz Karaca Arşivinden

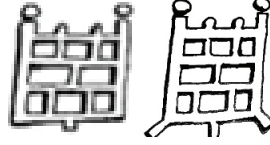

Fig.7. Kulenin Sikkelerdeki Kullanım
Örneklerinden Biri Alex G. Malloy
vd.74

Fig.8. III. Baudouin Sikke Örneği
Museum of the Order of St John
LDOSJ JE21

3.3.Kral Amaury Sikkeleri

Kral Amaury dönemine gelince, onun döneminde de 0.49 – 0.92/98 gram ağırlığı arasında değişen billon denier ve obollerden oluşan sikkeler darp edilmiştir. Bu sikkelerde dikkat çeken bir husus bunlar üzerinde Kutsal Mezar Kilisesi'nin bulunmasıdır (Fig. 9-10-11). Ön yüzde AMALRICVS REX ile arka yüzde DE IERUSALEM lejantlı³³ sikkeler (Fig.12), bu dönemde karşımıza çıkmaktadır.³⁴

Amaury'nin sikkeleri üzerindeki Kutsal Kabir tipi yerel bir icat ve benzersiz bir tasvir gibi görünmekteydi. III. Baudouin, Davud Kulesi'ni sikkelerin üzerine darp ettirmiş, Amaury de krallığın bir başka güçlü sembolü olan dini yapısını resmetmişti. Yapılan arkeolojik kazılar göstermektedir ki Amaury'nin sikkeleri Baudouin'e nazaran krallık içerisinde daha geniş bir dolaşım ağına sahipti.³⁵

33 Farklı tipleri için bk. Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 74 vd.

34 Schlumberger, *Numismatique de l'Orient Latin*, 85 vd; Metcalf, *Coinage of the Crusades*, 57 vd; Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 57,74-76.

35 Kool, "The Circulation and Use", 78 vd,183.

Fig.9. Kutsal Mezar Kilisesi/Kudüs
Sevtaþ Gölgesiz Karaca Arşivinden

Fig.10. Kilise'nin İç Kısımındaki Mezar
Custodia Sitesi

Fig.11. Mezarın sikkelerdeki kullanım
Örneklerinden Biri
Alex G. Malloy vd., 57

Fig. 12. Amaury Sikke Örneği
CNG coins, Auction 169, Lot. 325

3.4.Guy de Lusignan Sikkeleri

Guy de Lusignan'ın sikkelerinin ön yüzünde, REX GUIDO D lejantı bulunmakta, yine ön yüzde büstü yer almakta ve pendilia/taç takmış halde bulunmaktadır. Ayrıca sikke üzerinde top bezemeler vardır. Arka yüzde ise E IERUSALEM lejantıyla birlikte yuvarlak kubbeli Kutsal Mezar Kilisesi yer almaktadır. Guy, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, diğer Kudüs Krallık sikkelerinden farklı olarak, büstlü I. (?) Baudouin sikke örneği hariç tutulacak olursa, portreli sikkeler bastırdı (Fig.13-14). Guy'in portresine gelince bunun en az üç çeşidi olduğu bilinmektedir. Sikkelerin, 1186 yılı yaz ayı sonlarında, taç giyme töreninden hemen sonra ve 1187 Temmuz'unda esir düştüğü Hittin Savaşı'ndan önce Kudüs'te basılmış olma ihtimali vardır, yine daha düşük bir ihtimal olsa da 1191-1192 tarihleri arasında Akkâ'da basılmış olabileceği düşünülmektedir. Guy'in bastırdığı sikke ağırlığının yaklaşık 0.90 ile 1.11/1.70 gram arasında olduğu anlaşılmaktadır. Sikkelerin denominasyonu bilinmemekle birlikte, Salâhaddin ile savaş öncesi krallık ekonomisinin çöküşe geçtiği bir dönemde basılan fraksiyonel bakır sikke ya da değeri düşük denier olması muhtemeldir.³⁶

36 Schlumberger, *Numismatique de l'Orient Latin*, 88 vd; Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 57-58,77; Metcalf, *Coinage of the Crusades*, 71.

Fig. 13. Kral Guy'in Sikke Örneği
Museum of the Order of St John Sitesi

Fig. 14. Kral Guy'in Sikke Örneği
CNG coins, Auction 382, Lot. 527

3.5 Krallara Ait Kesilmiş Altın Sikke Parçaları

Haçlıların kesilmiş altın sikke kullanması (Fig. 15), kültürel ödünç almanın açık bir örneğiydi. Bu durum, Kudüs Krallığı'nın Frenk nüfusu tarafından yerel bir İslâmî sikke uygulamasının kendi kullanımları için uyarlanması olarak karşımıza çıkmaktaydı.³⁷

Bunlar kendi içinde Kesilmiş Sikke Parçaları ve Kesilmiş Kalıp Parçaları olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmaktadır (Fig. 16-17). Her iki grup da altın sikke parçaları ile alakalıdır. Kesim şekilleri birbirinden farklıdır. Bunlardan Kesilmiş Sikke Parçaları grubu, altın olup 0.15 ile 1.08 gram ağırlığında değişimler göstermektedir. Çift dilli örneklerinin yanı sıra Kral III. Baudouin, Amaury, IV. Baudouin, III. Raymond ve V. Baudouin'e ait olanları vardır. Yine Kesilmiş Kalıp Parçaları grubu sikkelerden Kral Amaury'e ait olanları³⁸ bulunmaktadır. Bu kesilmiş sikkeler hexagram, cross moline, sekiz yapraklı kapı şekilli ve hiçbir krala ait olmayan anonim tipli olmak üzere çok çeşitlidir.³⁹

37 Robert Kool, Ehud Galili ve Yaacov Sharvit, "Mid-twelfth Century Crusader Cut Gold Fragments from a Shipwreck off the Carmel Coast", *The Numismatic Chronicle*, (176/2016), 321 vd. Özellikle İslâmî kesme altın ve gümüş sikkeler de önemlidir. Geniza belgeleri, 11. yüzyıl Fâtımî Mısır'ında küçük nakit işlemler için hem gümüş hem de kesme altın parçalarının kullanımına sürekli olarak atıfta bulunmaktadır. Yapılan kazılarla da bu bilgi doğrulanmıştır. Haçlı Seferleri döneminden kalan ve çoğunluğu kesme Fâtımî sikkelerinden oluşan sikkeler için şuraya bk. Robert Kool, Nikolaus Schindel ve Issa Baidoun, "A New Assemblage of Cut Gold Fragments from the Crusader Period", *Israel Numismatic Research*, (14/2019), 169-192.

38 Bunun için bk. George C. Miles, "Some Hoards of Crusader Bezants", *ANSNMM*, (13/1967), 189-203.

39 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 65 vd., 83-89.

Fig. 15. Kesilmiş Altın Sikke Örneği
Numista Sitesi

Kesilmiş Sikke Parçaları

Fig. 16. Alex G. Malloy vd.,83-86

Kesilmiş Kalıp Parçaları

Fig.17. Alex G. Malloy vd., 86-87

4.Diğer Türler

Kralların adına basılan sikkeler dışında kalan gruptur. Erken dönem anonim sikkeler, hacı sikkeleri ve baronyal sikkeler olmak üzere pek çok çeşidi vardır. Bunların içinde tarihlenmesi net yapılamayan *Moneta Regis*⁴⁰ ile Üçüncü Haçlı Seferi ve sonrasına tarihlendirilen Anonim *Dragma* bulunmaktadır. Yine tam olarak ne zaman basıldığı bilinmese de 13. yüzyıla tarihlendiği düşünülen hibrit tür de bu grup içerisine girmektedir. Ancak çalışmanın belirlenen tarihsel aralığı içine giren türler genel itibariyle aşağıdakilerdir:

4.1.Erken Dönem Anonim Sikkeler

Son yapılan araştırmalar, Kudüs krallarının sikke darbına muhtemelen 1120-30'lar gibi erken bir tarihte başladığını gösteriyor. Alfa ve omega harfli çift haçlı ve REX IERL'M/MONETA REGIS lejantlı sikkelerin (Fig.18) erken döneme tarihlendiği ve Avrupa'daki Anjou Kontları sikkelerine benzer örnekleri dolayısıyla, olasılıkla Kral Foulques sikkesi olduğu öne sürülmüştür.⁴¹

40 *Moneta Regis*'in tarihlendirilmesi meselesi son derece karışıktır. Bunun için bk. Kool, "The Circulation and Use", 101 ve dipnot 46.

41 Kool, "The Circulation and Use", 100- 101 ve dipnot 46. Bununla birlikte farklı ve eski bir görüş için bk. Metcalf, *Coinage of the Crusades*, 75 vd.

Fig.18. Erken Dönem Anonim Sikke Örneği ya da Moneta Regis Denier
Robert Kool,101.

4.2. Hacı Sikkeleri⁴²

Bunlar genelde hacıların kullanımı için basılan sikkelerdi (Fig.19-20-21-22-23). Dolayısıyla dinsel bir niteliğe sahipti. Bu sikkelerin askeri tarikatlar tarafından bastırılmış olabileceği de öne sürülmektedir. Genel olarak 0.30 ile 1.68 gram arasında değişen billon denier ve oboller bu sikke grubunu teşkil etmekteydi. Ön yüzde CRVCIS lejantı bulunmakta, ortasında Cross Pattée⁴³ yer almaktadır. Arka yüzde ise, Golgotha Dağı'nı temsil eden dikdörtgenler üzerinde bir patriklik haçı⁴⁴, yıldızlar ve palmye dalları ile çevrenmektedir.

Fig.19. CNG coins,
Lot. 5429

Hacı Sikkesi Örnekleri

vFig. 20. Alex G.
Malloy vd.,81

Ayrıca bu sikkelerin el-Aksâ tipli olanları da vardır (Fig. 21-22). Ön yüzünde SANA AEREA (kutsal yer) lejantı ile Cross Pattée bulunmakta; arka yüzünde ise, üzerinde haç bulunan uzun alınlıklı bir kule, geniş kemerli bir kapı, üzerinde hilal ve top bezemelerin olduğu iki kubbe ile çevrili olduğu görülmektedir.⁴⁵

Fig. 21. CNG coins, Lot. 5423

Fig. 22. Alex G. Malloy vd.,81

Yine bu grup içinde (Fig. 23) Davud Kuleli ve Kutsal Mezar Kiliseli olan tipler de bulunmaktadır. Fig. 23'ün ilk sikke örneği bir billon obol olup 0.41 gram ağırlığa sahiptir.

42 Metcalf, (*Coinage of the Crusades*, 75 vd.) bunları tarihi net olarak bilinmeyen anonim sikkeler grubuna dâhil etmektedir.

43 Bunun için bk. Fig.29.

44 Bunun için bk. Fig.29.

45 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 63,81.

Sikke ön yüzünde Cross Pattée bulunmaktadır. Arka yüzde ise, yukarıdaki denier benzerinde olduğu gibi uzun alınlıklı bir kule bulunur. Fig. 23'ün ikinci sikke örneği, bir billon denier olup 0.98-1.16 gram ağırlığa sahiptir ve ön yüzde TVRRIS DAVIT lejantı ile Davud Kulesi yer almakta, arka yüzünde ise SEPVLCbRVM DOMINI lejantı bulunmaktadır. Kutsal Mezar, koruyucu melek ve kemerli bir kule ile temsil edilmiş olup daire içinde görülmektedir.⁴⁶

Fig. 23. İlk Sikke Örneği
Alex G. Malloy vd.,82

Fig. 23. İkinci Sikke Örneği
Alex G. Malloy vd.,82

4.3. Baronyal Sikkeler

Çalışmanın belirlenen tarih aralığı dışında (1187 sonrası) pek çok Baronyal sikke mevcuttur. Bu baronyal sikkeler, Sûr Senyörlüğü, Yafa Kontluğu, Beyrut Senyörlüğü ve Sayda Senyörlüğü'ne ait olan sikkelerdir.⁴⁷ Bunlar içerisinde tarih aralığı (1099-1187) bakımından çalışma konusu dâhilinde olan sikkeler Trabluslu Raymond'un (1184-1186) (Fig. 24-25), Sayda Senyörü Gérard Grenier (yaklaşık 1130-1170) (Fig. 26) ile torunu Reginald Grenier'nin (yaklaşık 1170-1187) (Fig. 27-28) sikkeleridir.

Beyrut Senyörlüğü sikkelerine bakıldığında, Raymond adına basılan Baronyal sikke örneğinin 0.48-0.95 gram ağırlığı arasında değişen bronz pougeoise sikkeler⁴⁸ olduğu görülmektedir. Ön yüzde TVRRIS lejantı ile Davud Kulesi yer almakta; arka yüzde ise DAVIT lejantı sekiz uçlu yıldızla yer almaktadır. Trabluslu Raymond'un 1184-1186 yıllarında Kudüs ile Beyrut'un hâkimi olması sikkelere de yansımış dolayısıyla, Davud Kulesi Kudüs Krallığı ile alakasını gösterirken, yıldız da Trablus Kontluğu ile bağlantısını vurgulamıştır.

Fig. 24. Raymond'un Baronyal Sikke
Örneği
CNG coins, Auction 528, Lot. 495

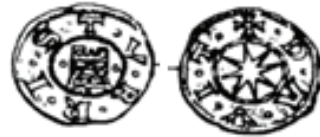

Fig. 25. Alex G. Malloy vd.,148

46 Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 81-82.

47 Schlumberger, *Numismatique de l'Orient Latin*, 108 vd.

48 Bir Denier'nin dörtte biri anlamına gelmektedir. Bk. Alan M. Stahl, "The Denier Outremer", *The French of Outremer: Communities and Communications in the Crusading Mediterranean* içinde, haz. Laura K. Morreale-Nicholas L. Paul, (Fordham: Fordham Üniversitesi Yayınları, 2018), 30-43.

Gérard'a (1125-1170) ait sikkeler, 0.92-1.13 gram ağırlığında bronz pougeoise sikkelerdir. Ön yüzde GIRARDVS lejantı ile top bezemelerin arasında bir ok yer almakta; arka yüzde ise S.I.D.O.N.I.A lejantı, altı uçlu, uçları top bezemeli yıldızla yer almaktadır. Sikkeler üzerinde ok bulunması şehrin adıyla alakalıdır. Haçlılar tarafından yapılan "Sagitta" adlandırmasına izafeten ok sembolü Sayda sikkelerinde ön plana çıkmış gözükmektedir.

Fig. 26. Gérard'ın Sikke Örneği
Alex G. Malloy vd., 155

Reginald'a (1170-1201) ait sikkeler 0.90-1.17 gram ağırlığında değişkenlik gösteren bronz pougeoise sikkelerdir. Ön yüzde ReNALDVS lejantı ile giriş kapısının olduğu müstahkem bir kule görülmekte; arka yüzde ise SYDONIA lejantı, bir okla yer almaktadır.⁴⁹

Fig. 27. Reginald'ın Baronyal Sikke
Örneği
CNG coins, Auction 464, Lot. 38

Fig. 28. Alex G. Malloy vd.,155

Patriarchal Cross

Cross Pattée

Cross Pommetée

Cross Fleurdelisée

Cros Moline

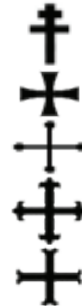

Fig. 29. Krallık Sikkeleri Üzerinde Bulunan Haç Çeşitleri

49 Baronyal sikkeler için bk. Malloy vd., *Coins of the Crusader States*, 146 vd. Ayrıca şuradaki örneğe de bk. Schlumberger, *Numismatique de l'Orient Latin*, Plate V; Meshorer, Bijovsky ve Fischer-Bossert, *Coins of the Holy Land*, 1: 91.

5. Nümismatik Verilerin Krallığın Tarihi Açısından Değerlendirilmesi

Arkeolojik kazılardan elde edilen sikke verileri, Kudüs Krallığı'nda 1150'lerden itibaren küçük ama köklü bir para ekonomisinin varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, özellikle 12. yüzyılın ikinci yarısında Amaury ve haleflerinin idaresi altında, krallıktaki kraliyet gücünün zayıflaması karşısında, üst düzey soyluların artan etkisi fikriyle uzlaşmak da zor görünmektedir. Bu ise krallığın, sürekli ve çaresizce paraya ihtiyaç duyan yöneticiler tarafından yönetilen, tamamen yabancı nakit akışına bağımlı, ziyarete gelen hacılar, İtalyan tüccarlar tarafından getirilen para ile ekonomisini döndüren anlayışla, krallığın tamamen merkezîyetçilikten yoksun feodal bir ekonomiye sahip olduğu algısıyla da ters düşmektedir. Haçlı krallığının kendi altın bezantları, kesme altın parçaları ve büyük miktarlarda Batı Avrupalı denierler veyahut Zengi bakırlarıyla desteklenen kraliyet billon denierleri hiçbir zaman Kudüs Krallığı'ndaki büyük para ihtiyacını tam olarak karşılamamaktaydı. Krallığın para ihtiyacının önemli bir kısmı, özellikle büyük askeri harcamaları, aslında çevredeki Müslüman hükümdarlar tarafından basılan yüksek kaliteli altın dinarlar olmak üzere altın nakit olarak ödenen haraç ve fidyelerle dengelenmekteydi. Tuğtekinlilerin yıllık vergi ödediği, Fâtımîlerden alınan yıllık vergilerin ve Mısır'ın Kudüs Krallığı için büyük bir kaynak olduğu da anlaşılmaktadır. 1140'lardan itibaren, Kudüs kralları tarafından basılan Sarazen bezantları krallık ekonomisinde etkili olmaya başladı. Altın sikkeler veya krallığın sakinleri tarafından bilindiği şekliyle bezantlar esas olarak Fâtımî halifesinin taklit dinarlarından oluşuyordu. Bu sikkeler, Fâtımî darphanelerinde kullanılan % 90-95 altın standardı yerine % 80'e yakın altın içeriyordu. Arazi mülklerini ve malları içeren işlemleri belgeleyen çok sayıda sözleşme, bu altın taklitlerinin krallığın para sisteminin bel kemiğini oluşturduğunu göstermektedir. Kudüs kralları, bu büyük para birimlerini iki dizi küçük denier madeni parayla tamamladı. Bunlar, yüzde 50'den az gümüş içeren, yaklaşık bir gram ağırlığındaki ince bir madeni para olan Avrupa billon denierine göre modellendi. Ayrıca, az sayıda isimsiz tipte sikke de basıldı, ancak bu nadir türlerin dolaşımı hakkında pek bir şey bilinmemektedir.⁵⁰

Sonuç

Haçlıların Doğu'da kullandıkları sikke tipi çok çeşitlidir: Avrupa'dan Outremer'e gelirken yollarında getirdikleri ve Anadolu ile Yakın Doğu'da kullandıkları Batılı sikke grubu, Sarazen bezantı olarak anılan grup, Doğu'da kurdukları devletler dâhilinde açtıkları darphanelerde bastırdıkları sikkeler gibi. Bu sikkeler, her bir Haçlı devleti hatta onlara bağlı senyörlüklere göre farklılık arz etmektedir. Yine buldukları coğrafya, temasta oldukları komşuları da Haçlı sikkelerinin tipleri üzerinde etkili olmuştur. Böylece Haçlı devletleri kendine has orijinal bir tür ortaya çıkarmışlardır.

1099-1187 yılları arasında Kudüs Krallık sikkelerine baktığımızda, bunların çeşitli tipte ve özellikte olduğu görülür. Kudüs Krallığı'na bağlı çeşitli senyörlüklerin olması, krallığın hac merkezi Kudüs'ü içinde barındırması gibi pek çok sebepten ötürü sikke türlerinin son derece

50 Kool, "The Circulation and Use", 202 vd.

zengin olduğu anlaşılmaktadır. İmitasyon olanlar altın ve gümüş, diğerleri çeşitli ağırlıklarda denier, obol ve pougeoise olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sikkeler üzerinde yer alan lejant ve tasvirler ise krallığın önem verdiği unsurları göstermektedir. Siyasi ve askerî açıdan Davud Kulesi Kudüs Krallığı'nın simgesi ve dayanağıyken, dini açıdan en önemli simgeleri Kutsal Mezar Kilisesi'dir. Ayrıca el-Aksâ tipli hacı sikkeleri de yine kullanılmaktadır. Bununla birlikte Sarazen bezantı olarak adlandırılan sikkeler genel olarak taklit ya da imitasyon sikke sınıflamasına dâhil edilse de özellikle, 1251 sonrası Hristiyanlığa ait ifadelerin bu sikkeler üzerinde yer almasıyla birlikte orijinal bir türe yerini bırakmıştır.

Sikke basım yerleri içerisinde ön plana çıkan en önemli kent Akkâ'dır. Liman şehri olması, dönemin Orta Çağ ticaretinin önemli bir merkezi konumunda bulunması, burada bir darphanenin varlığı gibi nedenlerden dolayı adı geçen şehrin krallık için son derece önemli olduğu görülmektedir.

Haçlı devletleri içerisinde her devletin sikkesi birbirinden farklıdır. Dolayısıyla Kudüs Krallığı'nın da kendi içinde orijinal bir sikke tipi yaratmış olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak tüm bu nümismatik veriler krallığın kendine ait bir ekonomik yapısı, işleyişi olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Balog, Paul ve Jacques Yvon. "Monnaies à légendes arabes de l'Orient latin." *Revue numismatique*. 6/1, (1958): 133-168.
- Cosmas Indicopleustes. *Topographia Christiana*. Hazırlayan J.W. McCrindle. *The Christian Topography of Cosmas, an Egyptian Monk*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1897.
- Eagleton, Catherine ve Jonathan Williams. *Paranın Tarihi*. Hazırlayan Fadime Kâya. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Genç, Özlem. *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarلمان ve Karolenj Rönesansı*. Ankara: Lotus, 2013.
- Grierson, Philip. *Byzantine Coins*. Berkeley-Los Angeles: 1982.
- Grierson, Philip. "A Rare Crusader Bezant with the 'Christus Vincit' Legend." *Museum Notes, American Numismatic Society*. (6/1954): 169-178.
- Kool, Robert, Nikolaus Schindel ve Issa Baidoun. "A New Assemblage of Cut Gold Fragments from the Crusader Period." *Israel Numismatic Research*. (14/2019): 169-192.
- Kool, Robert, Ehud Galili ve Yaacov Sharvit. "Mid-twelfth Century Crusader Cut Gold Fragments from a Shipwreck off the Carmel Coast." *The Numismatic Chronicle*. (176/2016): 319-325.

- Kool, Robert. "The Circulation and Use of Coins in the Latin Kingdom of Jerusalem 1099-1291 CE". Doktora Tezi, Hebrew Üniversitesi, 2013.
- Lavoix, Henri. *Monnaies à legendes arabes frappées en Syrie par les croisés*. Paris:1877.
- Malloy, Alex G., vd. *Coins of the Crusader States 1098-1291*. hazırlayan Allen G. Berman. New York:1994.
- Meshorer, Ya'akov, Gabrila Bijovsky ve Wolfgang Fischer-Bossert. *Coins of the Holy Land the Abraham and Marian Sofaer Collection at the American Numismatic Society and the Israel Museum*. 2 Cilt. Hazırlayanlar David Hendin ve Andrew Meadows. New York: American Numismatic Society, 2013.
- Meshorer, Ya'akov. "A Bronze Coin of Baldwin I King of Jerusalem." *Israel Numismatic Journal*. 12 (1992-1993): 91-93.
- Metcalf, D. M. *Coinage of the Crusades and the Latin East in the Ashmolean Museum Oxford*. London:1995.
- Metcalf, D. M. "Coinage of the Latin Kingdom of Jerusalem in the Name of Baudouin." *The Numismatic Chronicle*, Seventh Series. 18 (138/1978): 71-84.
- Metcalf, D. M. "Crusader Gold Bezants of the Latin Kingdom of Jerusalem: Two Additional Sources of Information." *The Numismatic Chronicle*. 160 (2000): 203-218.
- Mıynat, Ali. "Haçlı Paraları Üzerinde Doğu İzleri ve Kültürel Etkileşimler (12.-13. Yüzyıllar)." *Selçuklular ve Haçlılar*. III. hazırlayan Mustafa Demirci içinde 313-328. Konya: Çizgi kitabevi, 2020.
- Miles, George C.. "Some Hoards of Crusader Bezants." *ANSNM*. (13/1967): 189-203.
- Murrell, William Stephen. "Dragomans and Crusaders: The Role of Translators and Translation in the Medieval Eastern Mediterranean, 1098-1291". Doktora Tezi, Vanderbilt Üniversitesi, 2018.
- Phillips, Marcus. "Outremer: Coinage." *The Crusades An Encyclopedia*. III: 913-917, ed. Alan V. Murray, Oxford:2006.
- Schlumberger, G. *Numismatique de l'Orient Latin*. Paris:1878.
- Stahl, Alan M. "The Denier Outremer", *The French of Outremer: Communities and Communications in the Crusading Mediterranean*. hazırlayanlar Laura K. Morreale, Nicholas L. Paul içinde 30-43. Fordham: Fordham Üniversitesi Yayınları, 2018.

Online Kaynaklar

- CNG. Classical Numismatic Group. LLC. London-Lancaster.
- Museum of the Order of St John. <https://museumstjohn.org.uk/>
- Numista. <https://en.numista.com/>
- Custodia. <https://www.custodia.org/en/sanctuaries/basilica-holy-sepulchre>

